

УДК 368.2:629.3

Раделицький Ю.О.,

Тенюх З. І.

к.е.н., доц.

Матвій В.

асистент

Львівський національний університет імені Івана Франка

МІЖНАРОДНЕ СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

*У статті розкрито сутність поняття "міжнародне страхування відповідальності".
Проаналізовано особливості організації страхування відповідальності, зокрема, страхування
власників автотранспортних засобів.*

*Ключові слова: страхування, відповідальність, страхувальник, відшкодування, збиток,
страховий випадок.*

Динамічний розвиток економіки залежить від того, наскільки успішно держава та її суб'єкти господарювання будуть здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, що визначатиме розширення ринків збуту, отримання нових технологій та прибутку, обмін досвідом, напрям інтеграції у світову економічну систему.

Страхування у зовнішньоекономічній діяльності є одним з основних елементів зовнішньої торгівлі і в умовах товарного виробництва стає найбільш зручним інструментом для швидкого відшкодування збитків і втрат у процесі виробництва, транспортування і використання товарів та послуг.

Дослідженням аспектів страхування зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, міжнародного страхування відповідальності, займався ряд іноземних та вітчизняних вчених, а саме: Артюх Т.М., Базилевич В.Д., Варкалло В., Василик О.Д., Волсера К, Гаманкова О.О., Осадець С.С., Татаріна Т.В. та інші.

Мета даної статті полягає в аналізі істотних умов міжнародного страхування відповідальності різних видів зовнішньоекономічної діяльності, а саме: об'єктів і суб'єктів страхування, страхових ризиків.

Об'єктом страхового інтересу виступає цивільно-правова відповідальність перед третіми (фізичними і юридичними) особами, яким може бути причинений збиток (майнова шкода) внаслідок якої-небудь дії або бездіяльності страхувальника.

Договір страхування відповідальності захищає страхувальника від фінансових втрат, які він може понести в результаті пред'явлення до нього за рішенням суду або арбітражу позовів про погашення збитку, заподіяного третьою стороною. У ряді країн державою санкціоновано обов'язкове страхування відповідальності, пов'язаної з різного роду діяльністю, що несе в собі потенційну небезпеку для суспільства. При цьому страхувальник повністю вільний у праві вибору страхової компанії для цілей обов'язкового страхування. Ухилення страхувальника від укладення договору обов'язкового страхування відповідальності у ряді випадків тягне за собою кримінальну відповідальність згідно із законом (в нашій державі згідно з Законом України "Про страхування") [1].

Прийнято розрізняти страхування відповідальності за трьома видами: 1) страхування відповідальності за якість продукції; 2) страхування професійної відповідальності; 3) страхування цивільної відповідальності [3].

У першому випадку йдеться про страхування відповідальності виробників продукції перед її споживачами у разі, якщо в результаті споживання продукції із-за її поганої якості споживачеві було завдано майнової шкоди.

Страхування професійної відповідальності об'єднує види страхування майнових інтересів різних категорій осіб, які при здійсненні професійної діяльності можуть завдати шкоди третім особам. Об'єктом страхування тут є майнові інтереси страхувальника (наприклад, інкасатора, лікаря, нотаріуса, архітектора), пов'язані з відповідальністю за шкоду, заподіяну третім особам в результаті помилки або упущення, скоєних при виконанні професійних обов'язків. Вимога до професійної діяльності та порядок її здійснення встановлюються відповідними законодавчими і нормативними актами. Страхування проводиться виключно стосовно фізичних осіб, які здійснюють приватну професійну діяльність.

Страхування цивільної відповідальності – це страхові правовідносини, де об'єктом страхування є цивільна відповідальність. Це передбачена законом або договором міра державного примусу, що застосовується для відновлення порушених прав потерпілого (третьої особи), задоволення його за рахунок порушника. Цивільна відповідальність носить майновий характер: особа, яка заподіяла шкоду, зобов'язана повністю відшкодувати збитки потерпілому, тобто третій особі. Підписанням договору

страхування цивільної відповідальності даних обов'язок перекладається на страховика (рис. 1).

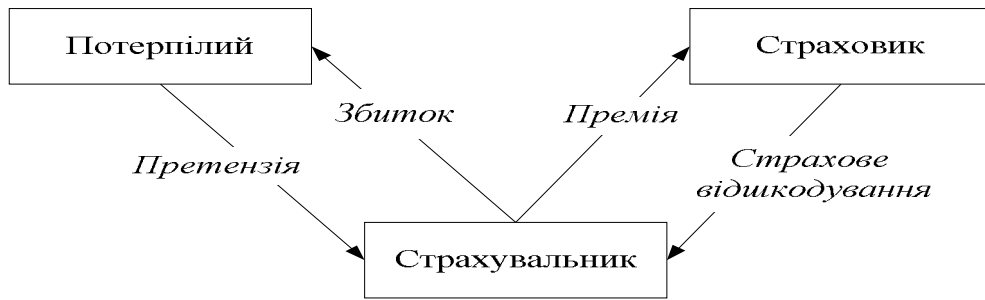

Рис. 1. Механізм страхування відповідальності [5].

Серед видів міжнародного страхування відповідальності виділяють страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів, що виникло наступним за страхуванням автомобілів.

Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів у більшості зарубіжних країн носить обов'язковий характер і покриває збитки, завдані людям внаслідок руху понад 200 млн. зареєстрованих транспортних засобів. В Україні ці відносини регулюються Законом України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" [2], а також різними законодавчими актами, зокрема Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплати страхового відшкодування" від 17.02.2011р. № 3045-VI. Саме цим Законом запроваджено механізм спрощеного оформлення ДТП з незначними наслідками шляхом складання повідомлення про ДТП (Європротоколу) та інші новації, спрямовані на проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників, до міжнародних стандартів страхування і врегулювання збитків.

Аналіз статистики дорожньо-транспортних пригод в Україні свідчить, що за 9 місяців 2011 року найбільше ДТП сталося у м. Київ (34559), а найменше у Тернопільській області (1116) (рис. 2).

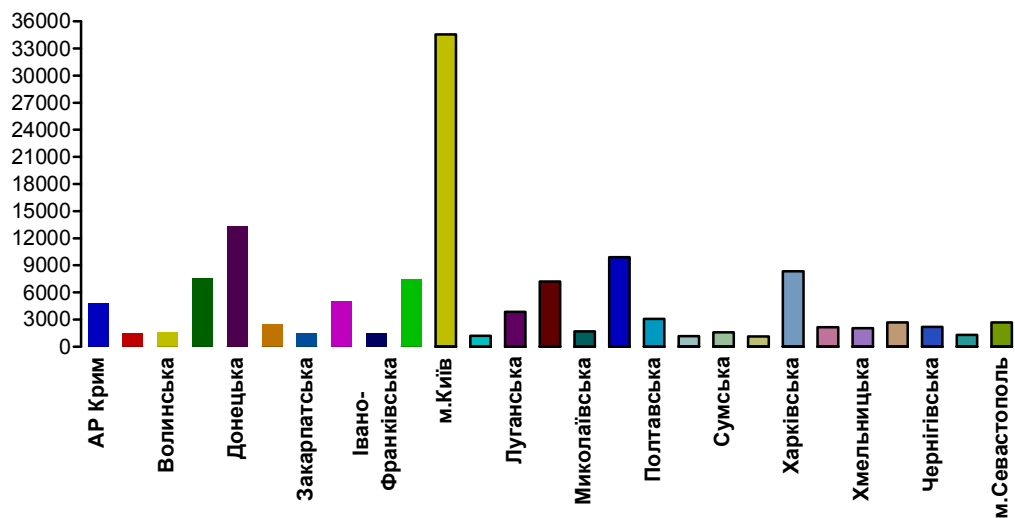

Рис. 2. Дорожньо-транспортні пригоди за 9 місяців 2011 року [11].

Слід зазначити, що на Львівщині кількість ДТП зменшилася на 12% і становить 1 375 випадків (з 11 414 до 10 039), порівнюючи 2011 р. з 2010 р. Кількість учасників ДТП зменшилася на 11,7%, що становить 2 650 осіб, з яких кількість загиблих збільшилася на 9,4%, що становить 21 випадок (з 224 до 245), а кількість травмованих учасників дорожнього руху збільшилася на 4,6%, що становить 94 особи (з 2 063 до 2 157) [11].

При страхуванні цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів страховик приймає на себе зобов'язання відшкодувати майнову шкоду третім особам з числа учасників дорожнього руху в межах заздалегідь встановленої страхової суми. До страхових випадків, коли проводиться виплата страховиком, відносять смерть, каліцтво чи інше ушкодження здоров'я (наприклад, контузія) третьої особи.

Загалом, страхування відповідальності не повинне передбачати встановлення страхової суми. Однак через ймовірність надзвичайно великих збитків страхові суми найчастіше вказуються. У цьому випадку застосовується термін "ліміт відповідальності" — грошова сума, у межах якої страховик зобов'язаний провести виплату страхового відшкодування відповідно до умов договору страхування [1].

Кожна європейська країна має власне страхове законодавство, що, однак, не може суперечити нормам ЄС для країн - членів ЄС. Ліміти відповідальності (мінімальні суми страхового покриття), які існують як в європейських країнах, США, так і в країнах не Європейського Співтовариства, наведені в табл. 1.

Надходження внесків за даним видом страхування у європейських країнах зросло у порівнянні з попередніми роками і складає понад 63 млрд. євро [6]. Та все ж найбільш значним ринком залишається Німеччина, де надходження внесків складає приблизно 1/4 цієї суми. За нею йдуть Франція, Велика Британія, Італія, та Іспанія. Також можна відзначити позитивну тенденцію провадження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (далі – ОСЦПВВНТЗ) і щодо України (рис. 3).

Таблиця 1.

Характеристика полісів обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів у різних країнах (Мінімальна сума страхового покриття)

од країн и	Тілесне ушкодження		Матеріальні збитки		Країна
	моральні	за аварію	моральні	за аварію	
		€ 5 000 000		€ 1 000 000	Австрія
Y	€ 10 000	€ 30 000	€ 10 000	€ 30 000	Білорусія
		€ 7 500 000		€ 1 000 000	Німеччина
SA		Необмежено		€ 2 000 000	США
		€ 70 000 000		€ 15 000 000	Іспанія
		Необмежено		€ 1 000 000	Франція
B		Необмежено		€ 1 197 000	Великобританія
		€ 2 500 000		€ 500 000	Італія
L		€ 2 500 000		€ 500 000	Польща
US	€ 3 940		€ 2 950	€ 3 940	Росія
R	€ 76 700	€ 384 000	€ 7 600	€ 15 350	Туреччина
A	€ 9 500	Необмежено	€ 4 750	€ 23 760	Україна

Джерело: [6].

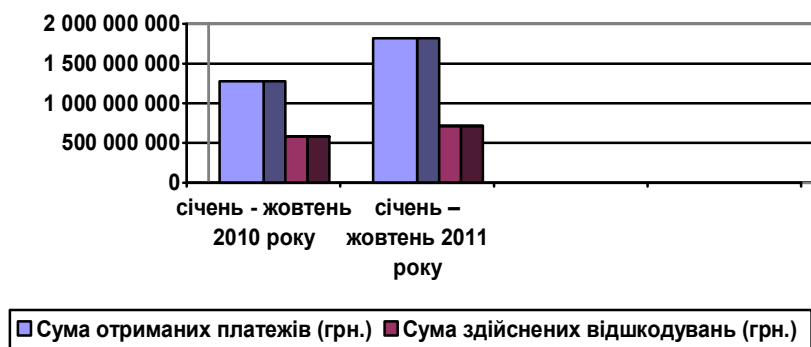

Рис. 3. Динаміка провадження ОСЦПВВНТЗ в 01.01.10-01.10.10 та 2011 рр.[7].

Сума здійснених відшкодувань з 2005 р. по 31.10.2011 року (страховики+ФЗП) склала 2 980 530 628 грн. або понад 287 млн. євро [7]. За період з 01.01.2005 по 31.10.2010 року за рахунок коштів фонду захисту потерпілих врегульовано 8163 справи та відшкодовано шкоду в розмірі більш, ніж 100 мільйонів грн (рис. 4).

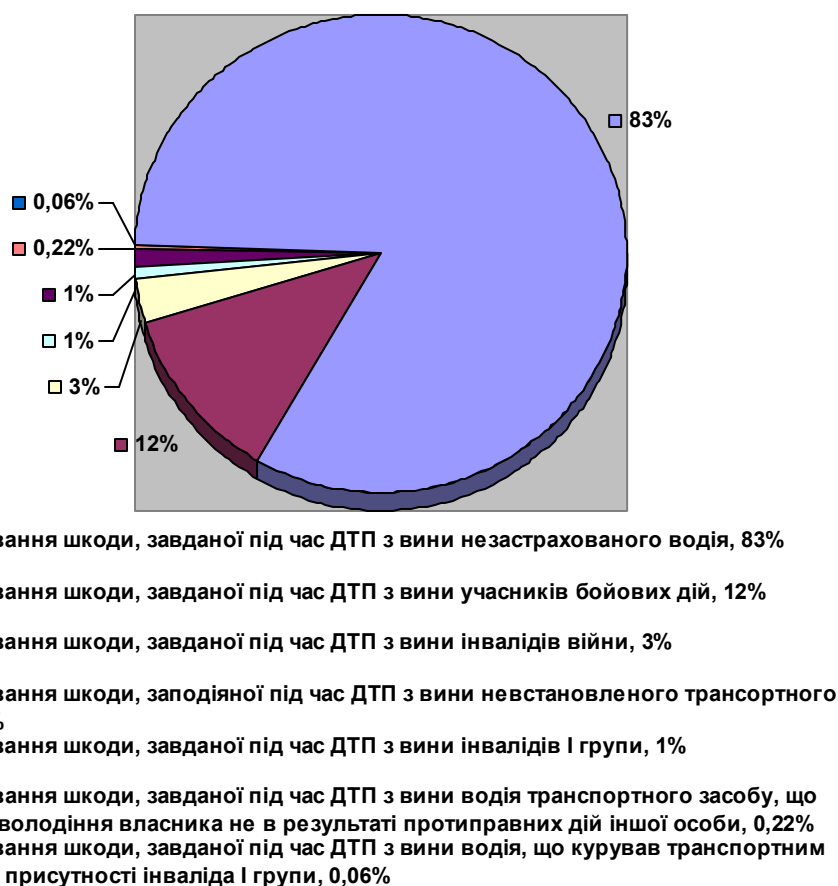

Рис. 4. Регламентні виплати МТСБУ з ФЗП в розрізі типів виплат за 2005 - 10 міс. 2010 року [10].

На сьогодні в Україні існують 3 типи договорів з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [9]:

- I тип – страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб внаслідок експлуатації транспортного засобу, визначеного в договорі страхування, будь-якою особою, яка експлуатує його на законних підставах.

- II тип – страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб внаслідок експлуатації будь-якого або одного з транспортних засобів, зазначених у договорі, особою, вказаною в договорі страхування.

- III тип – страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб внаслідок експлуатації транспортного засобу, визначеного в договорі страхування, особою, вказаною в договорі страхування, або однією з осіб, зазначених у договорі.

У кожній країні, як і в Україні, існує відповідний гарантійний фонд, правила функціонування якого регламентуються законодавством обов'язкового страхування. Фонд використовується для відшкодування збитку в межах обов'язкового покриття жертві дорожньої пригоди, зробленого невстановленим, незастрахованим транспортним засобом або у разі неплатоспроможності страховика. Фінансується вказаний вище фонд за рахунок установлених законом відрахувань страховиків від надходження внесків за обов'язковим страхуванням цивільної відповідальності.

Страхування охоплює практично усі транспортні засоби. В одних країнах поліс виписується на автомобіль, незалежно від того, хто ним керує, в інших – на кожного водія. Кількість незастрахованих за цим ризиком автомобілів у Бельгії, Данії, Німеччині, Фінляндії і Швеції складає близько 1%, у Франції, Нідерландах, Іспанії і Норвегії – від 2,5 до 5,5%, в Ірландії і Великобританії – від 4 до 7% [6].

В Австрії, Бельгії, Іспанії, Ірландії та Нідерландах у разі крадіжки автомашини страховик не зобов'язаний покривати збитки третьої особи, зроблені зловмисником. В інших країнах Європейського Співтовариства та США страхове покриття, навпаки, гарантується й у разі крадіжки, з правом страховика на позов про стягнення збитків [6].

Страхові тарифи встановлюються, звичайно, на розсуд страховика. Критерії, які використовуються для розрахунків суми премії базуються на ймовірності виникнення збитків, їхніх середніх розмірів залежно від класу ризику відносно потужності автомобіля, ступенем його зношеності. Досить часто при визначенні страхового тарифу включають таке поняття як географічна зона проживання водія і його особисті дані.

Проте страховий ринок Євросоюзу чекають серйозні зміни. Так, Європейський суд ухвалив, що з грудня 2012 року місцеві страхові компанії не зможуть враховувати стать клієнта при укладенні контракту. Нинішня система, на думку суду, суперечить принципам рівноправності статей, оскільки застосовує гендерні коефіцієнти ризику. Наприклад, за поліс автостраховання особи жіночої статі у Великобританії платять на 60 % менше, ніж чоловіки. Прийнято вважати, що жінки акуратно водять і рідше потрапляють в аварії [8].

Майже у всіх країнах існує система знижок (надбавок) до страхових тарифів, що дозволяє підвищувати або скорочувати премію залежно від кількості заявлених страхувальником дорожніх аварій. Система, при якій за кожний рік безаварійної їзди знижується страхова премія (звичайно, на 10 % за кожний рік, але не більше 50 %), називається "бонус-малус" [3].

При настанні страхового випадку страхувальник повинен якомога раніше заявити про це своєму страховику. Ця заява має бути зроблена в Бельгії протягом восьми, Іспанії – семи, у Франції – п'яти, Італії - трьох днів [6]. Страховик зобов'язаний повідомити про відшкодування збитку або попередню оплату збитків потерпілим в аварії особам не пізніше трьох місяців від дня аварії.

Фактична тривалість ліквідації збитків триває відносно недовго. Наприклад, у Німеччині в 75 % випадків страхове відшкодування виплачується протягом двох місяців від дня дорожньої пригоди, а в 25 % випадків – протягом шести місяців [6].

Стосовно США, то відповідальність страхується в обов'язковій і добровільній формах. Однак кожний штат вносить свої особливості в поняття відповідальності. У 1910 році у штаті Міссісіпі з'явилося так зване "правило Міссісіпі" ("доктрина порівняльної недбалості", в основу якої покладено поняття недбалості, суть якого полягає у тому, що людина, яка не вміє поводитися так, як цього вимагає закон, або недостатньо обережна по відношенню до оточуючих або їхнього майна, визнається такою, що проявила недбалість), що дозволило визначити міру відповідальності кожної зі сторін в інциденті і пропорційно їй накласти матеріальну відповідальність. У 1933 році у штаті Вісконсин з'явилася варіація цього правила, що повністю звільняла від сплати сторону, найменш винувату в інциденті, що стався.

Можна навести приклад сказаного вище: нехай внаслідок зіткнення двох автомобілів кожен власник зазнав збитків на суму 5 тис. дол. Частка провини визначена як 30% і 70%. За правилом контрибуції відповідальності страхове відшкодування не буде оплачено за жодним із полісів, тому що кожна зі сторін частково винна в тому, що

трапилося. За "правилом Міссісіпі" перший потерпілий одержав би 70% за полісом другого, а другий – 30% за полісом першого. "Правило Вісконсин" передбачає тільки виплату першому постраждалому як найменш відповідальному за те, що сталося [3].

Особливу групу міжнародних договорів про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів становить угода про Зелену карту. Система міжнародних договорів про Зелену карту отримала свою назву за кольором і формою страхового поліса, що засвідчує ці страхові правовідносини.

Договір про Зелену карту був підписаний у 1949 р. між 13 країнами-учасницями. В даний час число учасників розширюється і становить 46 країн. Країни-учасниці Договору про Зелену карту взяли на себе зобов'язання визнавати на своїй території страхові поліси, тобто "Зелені карти", виписані за кордоном.

Основним елементом системи Зеленої карти є національні бюро країн-учасниць, через які організовується контроль за наявністю страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів у міжнародному автомобільному сполученні [4]. Взаємовідносини в системі "Зеленої карти" складаються на основі підписання двосторонніх угод про взаємне визнання полісів автоцивільної відповідальності, виданих у кожній з цих країн. Страхування здійснюється без зазначення страхових сум. Це значить, що постраждалій особі буде виплачена сума, передбачена внутрішнім законодавством країни, у якій сталася аварія.

Вартість "Зеленої карти" залежить від виду транспортного засобу, тривалості поїздки на автомобілі по території країни, деяких додаткових умов. Крім того, кожна країна має право самостійно визначати ціну "Зеленої карти", не нижче визначеної.

Наведемо орієнтовну вартість "Зелених карт", реалізованих однією із українських страхових компаній (НАСК "Оранта") [9].

Відповідно до умов цієї компанії всі країни поділяються на два види:

- країни Східної Європи (Білорусія, Молдова, Росія);
- країни-члени Ради Бюро міжнародної системи автострахування "Зелена Карта".

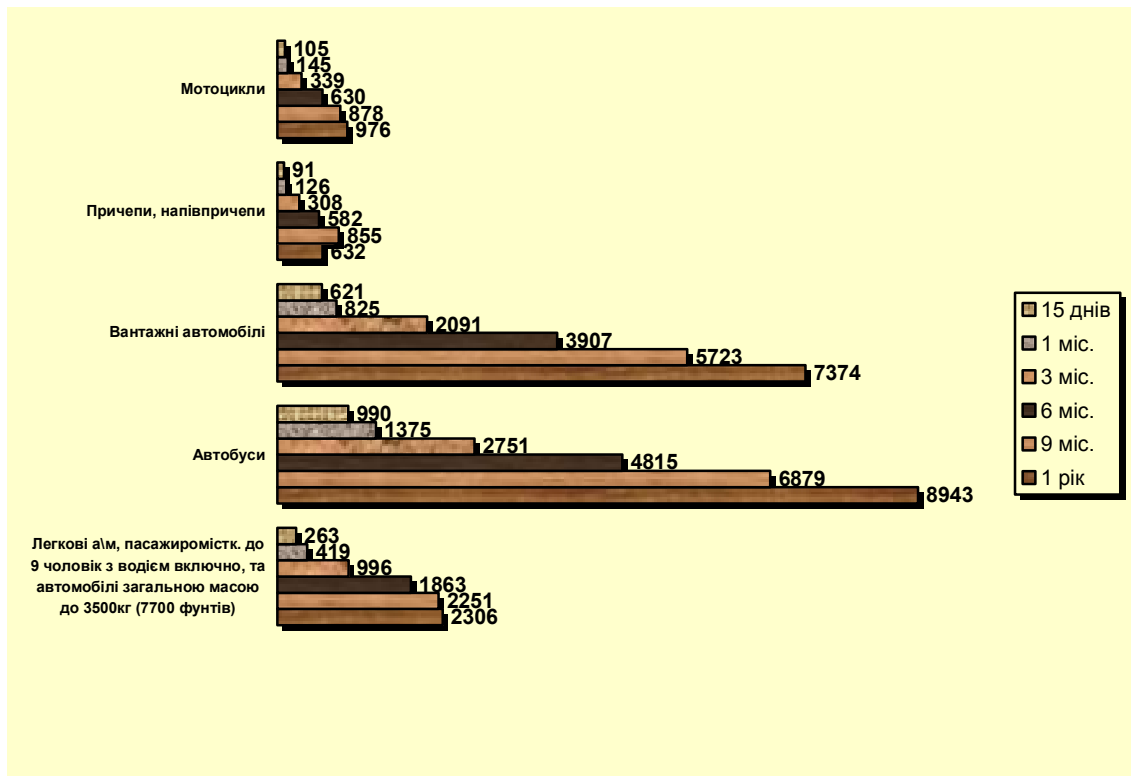

Рис. 5. Розміри єдиних страхових платежів за договорами ОСЦПВВНТЗ на території країн - членів Ради Бюро міжнародної системи автострахування "Зелена Картка" (дані в грн. на 04.10.2011 року) [9].

При поїзді в країни Європи, крім східноєвропейських, вартість "Зеленої карти" розраховується за рис. 5. Для країн Східної Європи вартість "Зеленої карти" визначається за рис. 6.

Аналізуючи рисунки 5 та 6, можна зауважити, що вартість "Зеленої карти" при поїзді в країни Європи дорожча, ніж для країн Східної Європи.

У разі виїзду транспортного засобу, зареєстрованого в Україні, до країн - членів міжнародної системи автомобільного страхування "Зелена карта" власник такого транспортного засобу зобов'язаний мати чинний договір міжнародного страхування, посвідчений відповідним уніфікованим страховим сертифікатом "Зелена картка".

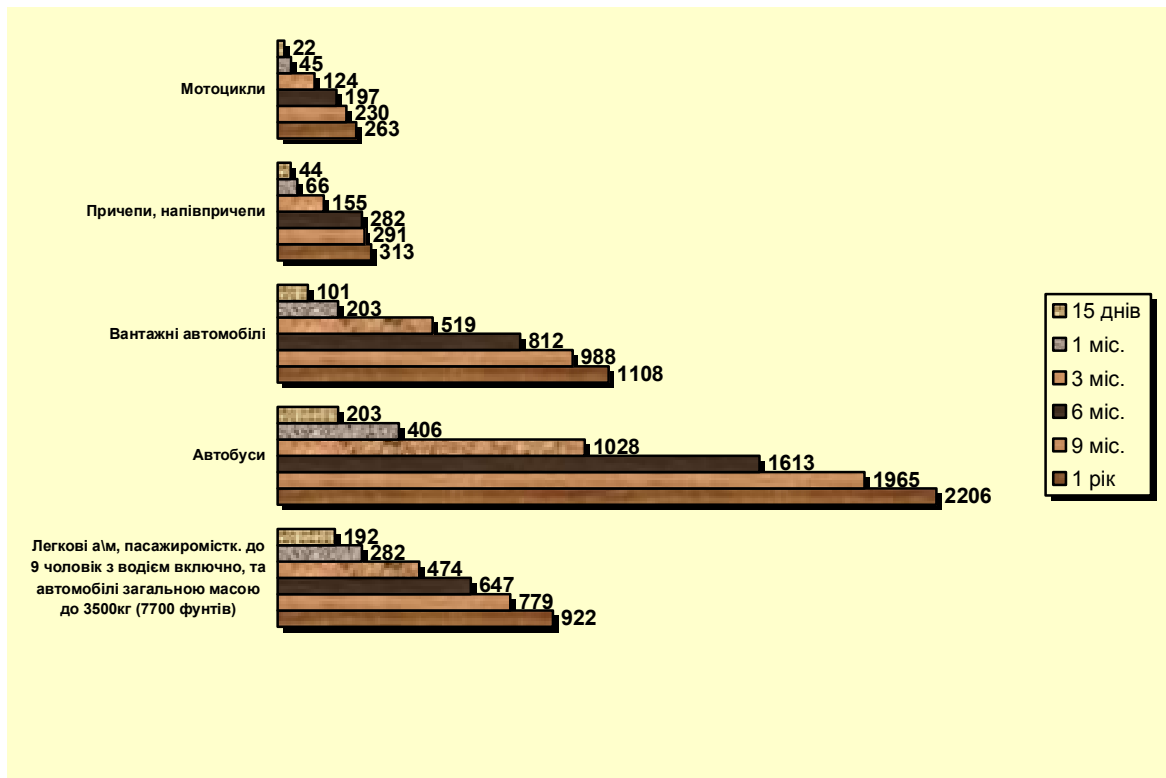

Рис. 6. Розміри єдиних страхових платежів за договорами ОСЦПВВНТЗ на території країн - Білорусії, Молдови, Росії (дані наведено в гривнях станом на 04.10.2011 року) [9].

Страхова компанія забезпечує відшкодування шкоди, заподіяної потерпілим – третім особам внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, що сталася під час дії цього полісу і винуватцем якої був водій транспортного засобу, зазначеного цьому полісі. Виплата страхового відшкодування здійснюється на умовах, визначених законодавством про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів країни відвідання, де стався страховий випадок.

Як висновок можна виділити, що страхування відповідальності – галузь (клас) страхування, де в якості ризику виступає відповідальність фізичної або юридичної особи за майнову шкоду перед третіми особами, що може бути заподіяна діями з боку страхувальника. Через страхування відшкодовується майнова шкода, завдана третім особам. Сам страхувальник при цьому не звільняється від кримінальної чи адміністративної відповідальності за заподіяну шкоду третім особам.

Список використаних джерел:

1. Про страхування: Закон України від 07.03.96 № 85 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://auto.meta.ua/insurance/law/a1/>
2. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004 №1961 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>
3. Машина Н. І. Міжнародне страхування: навч. посібник / Н.І. Машина. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 504 с.
4. Дані: Міжнародного бюро Зеленої карти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cobx.org/>
5. Плиса В.Й. Страхування: навч. посібник / В.Й. Плиса. – К.: Каравела, 2005. – 392 с.
6. Дані: Статистичні дані страхових ринків Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xprimm.com>
7. Статистичні дані провадження ОСЦПВВНТЗ за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mtsbu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=248&Itemid=88
8. Новини порталу НТВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ntv.ru/novosti/223391>
9. Дані: Офіційного сайту НАСК "ОРАНТА" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oranta.ua/ukr/obligatory_insurance_.php
10. Островецький О. Захист потерпілих в дорожньо-транспортних пригодах – пріоритетна функція фондів МТСБУ / О. Островецький, О. Давиденко// Финансовые услуги. Всеукраинский аналитический журнал. – 2010. – №3-4. – с. 20-23.
11. Дані: Управління ДАІ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sai.gov.ua/uploads/filemanager/file/dtp09_2011.pdf

РАДЕЛИЦЬКИЙ Ю.О., ТЕНЮХ З.И. МАТВИИВ В. МЕЖДУНАРОДНОЕ СТРАХОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ВЛАДЕЛЬЦЕВ АВТОТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ

В статье раскрыто сущность понятия "международное страхование ответственности". Проанализированы особенности организации страхования ответственности, в частности, страхование владельцев автотранспортных средств.

Ключевые слова: страхование, ответственность, страхователь, возмещение, убыток, страховой случай.

RADELECKIJ J.O., TENJYCH Z.I., MATVIJEV V. INTERNATIONAL INSURANCE OF RESPONSIBILITY OF PROPRIETORS OF VEHICLES

In the article is exposed essence of concept "international insurance of responsibility". The features of organization of insurance of responsibility are analysed, in particular, insurance of proprietors of vehicles.

Keywords: insurance, responsibility, insure, compensation, loss, accident insured.